

KRIMINAL BEZ GRANICA

Rozario AITALA i Paolo SARTORI

Geopolitika organizovanog kriminala u balkanskoj areni i u bivšim sovjetskim južnim zemljama. Nove transnacionalne rute trgovine oružjem, ljudima i drogom. Veze između lokalnih mafija i terorističkih grupa. Potezi Evrope

 KRISTOTEL JE U SVOJOJ POLITICI NAPISAO DA SA DO VALJANOG UVIDA U STVARI, bilo da se one odnose na državu ili nešto drugo, može doći samo ako se prati njihov razvoj od samog početka.

Poimanje transnacionalnog kriminala, koji preko Centralne Azije i Balkana stiže u srce Evropske unije zahteva određenu perspektivu. Kriminološke analize ne smeju biti lišene istorijske i geopolitičke perspektive. Kriminalne organizacije i mreže terora određuju trgovinske rute, logističke baze i centre za pranje novca na osnovu pažljivih geopolitičkih procena, tragajući za neefikasnim, slabim i korumpiranim režimima, geopolitičkim crnim rupama, najboljim strateškim bazama za pristup zapadnim društvima, kako sa ideološkog, tako i sa stanovišta profita.

Kao i multinacionalne kompanije ili diplomatske kancelarije, i kriminal bira strategije, naručuje analize tržišta, proučava scenarije, rute i granice. U nekim slučajevima kriminalna udruženja postala su države u državi, države iznad države. Mafije se transformišu u države-mafija.¹ Preuzimajući kontrolu nad teritorijama i ekonomijama, nagrizajući i korumpirajući slabe demokratije i institucije, one zamenjuju legitimnu vlast prisvajajući javne funkcije: upravljaju, sude, kažnjavaju.

Regionalna i međunarodna nestabilnost i nesigurnost pretvorile su kriminalne grupe, čija je bit i jedini razlog postojanja profit, u neuhvatljive geopolitičke subjekte, neprijatelje bez lica i bez imena koji se na različite načine skrivaju u senci zvanične javne vlasti, njenih slabih, popustljivih ili jednostavno saodgovornih nosilaca. Što se tiče "internacionale terora", ili bolje rečeno

¹ „Gli Stati mafia“, Quaderno Speciale di *Limes*, 2000.

"internacionala terora", one su usvojile rute i mehanizme koje je prethodno već proverio klasični kriminal, sledeći određeni globalni projekat koji karakteriše jedna autentična geopolitička vokacija. To je pravi rebus za policije i sudske vlasti, usporene ili čak paralisane pitanjima jurisdikcije (bolje rečeno suvereniteta), a i za zapadne diplomatije, posebno evropske, koje tragaju za mogućom ravnotežom i pouzdanim sagovornicima. Tema je složena jer dotiče istražne i sudske dinamike, političke i geopolitičke perspektive. A to je geopolitika organizovanog kriminala.

1. Što se tiče jednog od najčešće upotrebljivanih, i zloupotrebljivanih, termina našeg vremena – globalizacije – jedan oštroomni internacionalista napisao je da čvrsta povezanost individua, država, preduzeća i kolektivnih entiteta koja karakteriše globalno društvo, može dovesti do toga da udar krila leptira u Njujorku uzrokuje tajfun u Aziji.² Kriminalna transnacionalna udruženja uspešno su savladala izazove novog globalnog sveta, spremno prateći njegove promene, prilagođavajući im se i prihvatajući njegove mehanizme koristeći svaku priliku za bogaćenjem. S druge strane, strategije i odbrambene aktivnosti samih država i međunarodnih organizacija nisu bile toliko blagovremene i odlučne. Međunarodna zajednica je ozbiljno zakasnila u razumevanju potencijalno eksplozivnih posledica ove revolucije.

Svest o tome da kriminal, a posebno oragnizovani, predstavlja globalni fenomen sa kojim se treba suočiti misleći i delujući globalno, novijeg je datuma. Tek od devedesetih godina uočeno je da kriminalne organizacije, koje su do tada smatrane problemom javnog reda unutar pojedinačnih država, zapravo osvajaju i dele među sobom ilegalne/paralegalne ekonomske resurse nacionalnih tržišta i ekonomija, i deluju i učvršćuju se na globalnom finansijskom tržištu.³ Geopolitičke posledice globalnog kriminala po bezbednost i nacionalne ekonomije jasno su uočene već na skupu G7 u Birminghamu maja 1998. Tada je, naime, upozoreno da u globalnom sistemu, u kojem teritorija progresivno gubi značenje mere bogatstva i moći, pred drugim parametrima – naučnom i tehnološkom opremljenošću, efikasnošću proizvodnog sistema, sposobnošću i brzinom upravljanja informacijama – kriminalne organizacije predstavljaju pravu pretnju ne samo slobodnoj konkurenciji a time i tržišnoj ekonomiji, nego i samoj demokratiji i nacionalnoj bezbednosti razvijenih zemalja i njihovih ekonomskih sistema.⁴ Reč je o radikalnoj kulturnoj promeni u poima-

² Antonio Cassese, *International Law*, Oxford University Press, 2001, ss. 5-6.

³ Svetska konferencija o transnacionalnom organizovanom kriminalu, održana u Napulju od 21. do 23. novembra 1994. slično se izjasnila o transnacionalnom organizovanom kriminalu.

⁴ Paragrafe 18 e 19 Završnog saopštenja Samita G7, koji se održao u Birminghamu između 15. i 17. maja 1998. (*Communique of the Birmingham Summit -May 1998*, in <http://www.g8.utoron->

nju suštine i osnovnih odlika principa suvereniteta, odnosno teritorijalne bezbednosti.

Tradicionalni koncept bezbednosti, vezan za vidljivog „neprijatelja“, za otvorenu suprotstavljenost čvrsto konstituisanih teritorijalnih entiteta, zamenjen je fluidnijim, neprozirnijim i izmičućim konceptom „pretnje“. Opasnost se, dakle, ne zaustavlja na *limesu*, ona ne dolazi od određenih teritorijalnih entiteta, već od transnacionalnih fenomena: terorizma, zagađenja, organizovanog kriminala, kompjuterskih sabotaza. Te zabrinjavajuće pretnje mogu poticati sa geografski veoma udaljenih scena, a istovremeno se nastaniti i ostvarivati u našoj kući, kao što se i pokazalo u dramatičnim napadima u Madridu i Londonu. Na istoj poziciji je i strategija bezbednosti, koju je Evropska unija usvojila u decembru 2003. (doktrina Solana), u okviru zajedničke politike bezbednosti i odbrane Unije.⁵ Po novom evropskom konceptu, naša unutrašnja i spoljna bezbednost usko su i neodvojivo povezane. Ako se linija odbrane pomera izvan granica, tamo odakle i potiču nove opasnosti i pretnje, nova politika bezbednosti mora istovremeno da obuhvati unutrašnje aktivnosti - pre svega snažnu afirmaciju razloga zajedništva u odnosu na razloge podele - i političke mere - za zaštitu stabilnosti i bezbednosti u „komšiluku“. I u eri globalizacije geografija još uvek ima fundamentalnu ulogu.

2. Koji su to politički, socijalni i ekonomski razlozi doprineli da balkanske zemlje, posebno zemlje Zapadnog Balkana⁶ i bivšeg sovjetskog prostora postanu tako nepoželjni, sadašnji ili budući, susedi? Brz porast transnacionalnog organizovanog kriminala na ovim područjima izazvan je nizom sinhronizovanih procesa i faktora prisutnih u oba regiona.

Prvo, slabost institucija, a naročito nepripremljenost, neefikasnost i nemotivisanost sudstva i policije, čini granice propustljivim i obećava perspektivu nekažnjivosti za kriminalne organizacije.

to.ca/summit/1998birmingham/finalcom.htm: „18. Globalisation has been accompanied by a dramatic increase in transnational crime. This takes many forms, including trafficking in drugs and weapons; smuggling of human beings; the abuse of new technologies to steal, defraud and evade the law; and the laundering of the proceeds of crime. 19. Such crimes pose a threat not only to our own citizens and their communities, through lives blighted by drugs and societies living in fear of organised crime; but also a global threat which can undermine the democratic and economic basis of societies through the investment of illegal money by international cartels, corruption, a weakening of institutions and a loss of confidence in the rule of law.“

⁵ Dokument „A Secure Europe In A Better World“ (na <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>) koji je na Evropskom savetu u Solunu 20. juna 2003. godine prezentovao Havijer Solana, Visoki predstavnik Evropske unije za spoljnu politiku i bezbednost, Evropski savet prihvatio je u delimično revidiranoj verziji u Briselu 12. decembra 2003.

⁶ Izraz *Western Balkans*, Zapadni Balkan, stvorila je Unija, a odnosi se na Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Makedoniju, Srbiju-Crnu Goru (i Kosovo).

Drugo, korupcija i infiltracija u institucije ekonomski moćnih kriminalnih grupa, koje usmeravaju biračko telo u korist svojih političkih „kumova“/saučesnika, razara efikasnost i kredibilitet države i favorizuje kružni proces koji jačajući kriminal slabi *res publicu*, i potiskuje poštene građane na društvenu marginu. U zemljama koje izvoze kriminal (pouzdana informacije odnose se na Gruziju, Tadžikistan, Bosnu i Albaniju) otkrivene su ili su pak jasno viljive, direktne veze javnih službenika, poslanika, policije i sudija sa ilegalnom trgovinom i pranjem novca. Posledice se mogu zamisliti. Država ne može suditi samoj sebi, napisao je Leonardo Šaša.

Treći faktor je siromaštvo. Ono je endemsko u zemljama poput Moldavije, Makedonije i Albanije; u drugim je pak posledica ekonomske recesije uzrokovane ratovima, etničkim sukobima i traumatičnim promenama režima. Ekonomski faktor je neizmerno olakšao prosperitet organizovanog kriminala: namećući mladima model lakog uspeha i podstičući njihovo regrutovanje u kriminalne grupe, slabeći zaštitu žrtava trgovine ljudima i izazivajući migracione talase, a naročito stvarajući zavisnost ekonomija manje razvijenih zemalja od nelegalnih prihoda, koji ubrizgavaju valutu na tržišta i omogućuju procvat investicija koje u protivnom ne bi bile moguće, a koje onda obezbeđuju posao i privremeno blagostanje.

Najzad, treba uzeti u obzir i povoljan geografski položaj ovih država, strateški smeštenih između Zapada i zemalja koje proizvode opijum, kao i njihovo raspolaganje drugim resursima za koje su zainteresovani "trgovci", naročito ljudima i oružjem.

Raspad Jugoslavije prouzrokovao je ratove, nestabilnost, siromaštvo i društvenu dezintegraciju. Kriminal nije oklevao da to iskoristi, često gradeći prekogranične saveze i ne mareći za etnička neprijateljstva. Poznato je, na primer, da i na Kosovu, često zajednički deluju i stabilno saraduju Srbi i Albanaci. *Pecunia non olet*. Za evropsku dvadesetpetoricu, koja se sprema da uskoro primi i Rumuniju i Bugarsku, problemi spoljne politike i bezbednosti, koncentrišu se sada na zemlje Zapadnog Balkana, koje će se transformisati u svojevrstu enklavu na Mediteranu. Za njih je Evropski savet na samitu u Solunu juna 2003. otvorio mogućnost ulaska u Uniju, ako, odnosno kada, ispune potrebne uslove.

Stabilnost regiona je usko vezana za bezbednost Unije. Teorijski, reč je o izboru između asimiliranja regiona u Uniju, po mogućnosti prethodno preoblikovanog po našoj zamisli, i trajnog uvoza nesigurnosti, kriminala i emigranata. Mehanizam za postepenu pripremu eventualnog proširenja koja je vremenom postala zaštitni znak procesa evropske integracije je „proces stabilizacije i asocijacije“, kroz koji Evropska komisija podstiče i nadzire progres koji zemlje kandidati ostvaruju na polju demokratizacije i stabilizacije politike, u privredi,

Hrvatska je među zemljama regiona uvek bila prva. Njen GDP je dvostruko veći nego u drugim zemljama u ovom području, a njena tržišna ekonomija funkcioniše. Posle potpisivanja dogovora o asocijaciji i stabilizaciji, ona je ispunila sve uslove za početak ritualnog procesa pregovaranja koji će se završiti integracijom. Nedovoljna saradnja sa Međunarodnim krivičnim sudom u Hagu, za koju Unija optužuje Hrvatsku od marta meseca,⁷ ublažila je entuzijazam, ali opravdani pritisak za afirmaciju međunarodne pravde pred užasima rata ne dovodi u pitanje integrativne potencijale zemlje.⁸ Što se tiče borbe protiv organizovanog kriminala, uprkos nedavnom osnivanju Ureda za suzbijanje organizovanog kriminala (Uskok) i usvajanju zakona koji omogućavaju ozbiljnije istražne aktivnosti i postupke, Hrvatska i dalje ostaje zemlja kroz koju prolaze raznorazne, tek delimično usporene, ilegalne trgovine.

Bivša jugoslovenska republika Makedonija je izgleda, nakon što je 2001. godine prevazišla ozbiljan rizik da se, zbog etničkih napetosti sa albanskim delom stanovništva, pretvori u novo Sarajevo, krenula putem političke stabilizacije. Ipak, uprkos naporima Evrope i misiji „Eupol Proxima“ za pomoć policiji, kriminal nastavlja da deluje skoro neometano. Zemlja se nalazi u samom centru trgovine mladim ženama, posebno onim iz Ukrajine i Moldavije. Preko njenih slabih granica, posebno s Albanijom, prolaze ogromne količine heroina koje stižu do Italije albanskim i putevima koji prelaze preko „nove“ Evropske unije.

Bosna i Hercegovina predstavlja pravu geopolitičku enigm: jedva nešto više od nade koju Unija i evropske kancelarije gaje da će se sadašnji nesavladivi haos transformisati u pravi državni entitet. Istražni i obaveštajni izvori navode alarmantne podatke o nerazmrsivom spletu veza između vlasti, novca, kriminala i politike, opasnoj mešavini postojane etničke mržnje i nacionalizma, kao i o vezama sa bliskoistočnim terorističkim organizacijama. U Federaciji Bosne i Hercegovine aktivne su četiri osnovne kriminalne grupe. Srpsko-muslimanski klan „Sandžak“ koji se proširio na ovom području sedamdesetih godina, i koji se tako nazvao po regionu koji se nalazi između Srbije, Crne Gore i Kosova; „albanski“ klan, naročito aktivan u trgovini heroinom, koji se preko hrvatske rute, usmerava prema moćnim grupama albanskog etničkog porekla čvrsto ukorenjenim u Italiji i drugim evropskim zemljama; lokalni „bosanski“ klan, koji služi i kao politički posrednik između prva dva; „hercegovački“ klan, formiran od bosanskih Hrvata, koji upravlja trgovinom droge namenjenom hrvatskoj obali. Republika Srpska je tranzitna zona prostitucije i trgovine drogom

⁷ Reč je o slučaju generala Gotovine, koji se nalazi na vrhu „crne liste“ Tužilaštva u Hagu, a optužen je za masakar srpskih civila tokom operacija proterivanja srpskog stanovništva iz Krajine.

⁸ U jednom intervjuu 8. septembra Glavni tužilac Haškog tribunala za bivšu Jugoslaviju, Karla Del Ponte, izjavila je da ne očekuje da saradnja hrvatske vlade sa sudom bude uslov za početak pregovora sa Unijom i da računa na pozitivan razvoj tokom sledećih nedelja.

prema Sarajevu. Kriminalne organizacije koje tamo deluju su u bliskim odnosima sa Srbijom i Crnom Gorom. Među raznim kriminalnim grupama postoji izrazita solidarnost i saradnja, koje sasvim zanemaruju etničke razlike.

Što se tiče Srbije i Crne Gore, ako zanemarimo poznata novija događanja, danas prisustvujemo potpunom raspadu zajednice dve države koje se razlikuju u svemu, pa i u kriminalnim dinamikama. Odnosi Srbije sa Evropskom unijom napeti su i zbog zaštite koju Srbija pruža optuženima za ratne zločine od strane Tužilaštva u Hagu. Crna Gora, pak, zahvaljujući pored ostalog i prodiranju albanskih kriminalnih organizacija tranzitna je zemlja za promet velikih količina heroina namenjenog Italiji.⁹

Albanija je poseban slučaj. Kulturno i lingvistički ona se veoma razlikuje od ostalih balkanskih zemalja, sa kojima deli tek geografski prostor i značajne kriminalne veze. Ova zemlja bila je u potpunoj izolaciji pedeset godina tokom kojih je njome vladao jedan poguban i bolestan režim, i prošla je kroz dve teške krize od međunarodnog značaja, koje su uticale i na izvoz kriminala u Evropu, a posebno u Italiju. Pad režima 1991. godine i kasnije pobune uzrokovane ekonomskim krahom 1997. godine ostavili su za sobom nestabilnu, haotičnu i veoma siromašnu zemlju (pored Moldavije, najsiromašniju u Evropi). Poslednjih godina progresivna politička stabilizacija i zapanjujući privredni preporod ipak nisu rešili probleme vezane za zabrinjavajući spoj kriminala, politike i privrede, kao ni one koji se odnose na kriminalno poreklo velikog kapitala uloženog u zemlju. Međunarodna pomoć koju je, osim brojnih projekata Evropske komisije, policiji i sudstvu pružila i Evropska unija putem misije „Pameca“¹⁰, imala je pozitivnih efekata ali se često suočavala sa otporom politike, a nekad i samih institucija za borbu protiv kriminala. U zemlji već godinama deluje i misija *interforce* italijanske policije, koja je saradivala u zajedničkim istragama i pružala pomoć albanskoj policiji. Uobičajene delatnosti moćnih albanskih kriminalnih grupa su se promenile nakon pritiska koji su vlada i međunarodna zajednica izvršile, posebno u suzbijanju krijumčarenja ljudi. Tradicionalna ruta koja je išla od primorskih gradova Drača i Valone do obale Pulje postepeno je napuštena. Broj

⁹ P. Colaprico, „Milano, Albania“, u *Limes*, br. 2/2005

¹⁰ „Police Assistance Mission of the European Community to Albania“ (Pameca), je projekt Evropske komisije pokrenut u Albaniji početkom 2003. godine. On je specifičan i jedinstven zbog pristupa koji usklađuje delovanje policije i sudstva. Timovi policijskih eksperata promoviraju profesionalnost policije u istražnom, logističkom, administrativnom i formativnom sektoru. Jedan od odelaka *Criminal Justice*-a bavi se istovremeno suštinskom revizijom krivičnog zakonodavstva (koja je, između ostalog, dovela do osnivanja posebnog suda i s njim povezanog tužilaštva, nadležnih za krivična dela organizovanog kriminala i terorizma, i do usvajanja zakona o zapleni ilegalne imovine, koji već daje pozitivne rezultate); obezbeđuje stručnu pomoć u istragama koje se odnose na teška krivična dela i organizovani kriminal; bavi se obukom sudskih kadrova u celini i posebno sa stanovišta međunarodnog zakonodavstva.

ilegalnih migranata se, dakle, proporcionalno smanjio i preusmerio prema kopnenim i vazдушnim granicama, uglavnom zahvaljujući velikom porastu trgovine lažnim dokumentima i vizama. Trgovina ljudima radi iskorišćavanja preusmerena je na nove regionalne i unutrašnje kanale i na one granice koje nisu tako strogo kontrolisane kao što je italijanska obala. Istovremeno je zabrinjavajuće porasla trgovina heroinom i kokainom, naročito u Italiji, tako da je italijanski Crimnapol preuzeo upravljanje novim projektom „Cospol“, koji bi trebalo da koordinira istrage evropskih zemalja o albanskim kriminalnim grupama aktivnim na prelazima između Balkana i Zapadne Evrope. Međutim, istinski izazov za Albaniju, kao i za sve zemlje regiona, je borba protiv pranja novca, koja je danas skoro onemogućena nedostatkom mehanizama za kontrolu finansijskih tokova (ako uzmemo u obzir da se skoro 90 odsto finansijskih transakcija obavlja u gotovini i da nekretnine nisu valjano popisane) i zavisnošću zemlje od ogromnog kapitala koji se svakodnevno plasira na tržište.

3. Države nastale posle raspada Sovjetskog Saveza – baš kao i zemlje balkanskog regiona – bile su, i još uvek predstavljaju, povoljan teren za kriminalne organizacije, strukturirane po tipičnom mafijaškom modelu, koje traže ne samo nove mogućnosti za svoje ilegalne aktivnosti, već i nova tržišta za pranje prljavog novca i njegovo reinvestirane u naizgled legalne delatnosti kojima upravljaju ljudi od njihovog poverenja, inače ugledni eksperti u sredinama u kojima rade.

Sa Dalekog istoka, kroz kavkasku teritoriju, preko bivših sovjetskih republika Centralne Azije, a odatle preko Balkana do Zapadne Evrope i Severne Amerike kao konačnih odredišta, stižu međunarodni lanci trgovine drogom, oružjem i ljudima koja zapravo predstavlja, ne samo glavnu delatnost međunarodnih mafija, već za hiljade ljudi i jedini izvor prihoda i jedinu nadu za preživljavanje. Ti su ljudi siročad totalitarnih sistema čiji je raspad ostavio za sobom društvenu dezintegraciju, siromaštvo i nezaposlenost, praćene konfliktnim i post-konfliktnim situacijama koje su dodatno, radikalno i dramatično pogoršale uslove života. Kriminalna udruženja bezobzirno izrabljuju ljude koji često nisu ni svesni prave prirode onoga što su, uglavnom kao nekvalifikovana „radna snaga“ u visoko rizičnim aktivnostima, primorani da rade i od ogromne ekonomske dobiti ostvarene njihovim radom daje im bednu nadoknadu.

Pomenuti vidovi transnacionalnog kriminala, bez sumnje, su najrasprostranjeniji i najukorenjeniji na ovom geografskom području. Njihov konstantan i nagli razvoj uslovljen je raznim faktorima, a pre svega političkom nestabilnošću, koja je još uvek svojstvena mnogim od ovih zemalja, kao i manjkavošću zakonodavstava, relativnoj propustljivosti granica i vrlo raširenoj institucionalnoj korupciji.

Trgovina ljudima i ilegalne migracije beleže eksponencijalni rast i umnožavanje kriminalnih organizacija različite prirode i porekla. Sve to je, pored ostalog, transformisalo Balkan i veći deo bivšeg Sovjetskog Saveza iz zona koje su uglavnom bile izvor emigracije u zemlje preko kojih se vrši ilegalni tranzit sa Bliskog i Dalekog istoka.¹¹

Zahvaljujući analizi relevantne količine lažne, odnosno falsifikovane, dokumentacije, koju konzularnim kancelarijama zapadnih zemalja imigranti svakodnevno podnose da bi dobili ulaznu vizu, izašli su na videlo neki kriminalni fenomeni koji su kao takvi nužno podrazumevali saučesništvo javnih službenika iz matičnih država.

Otkrivene su i aktivnosti kriminalnih organizacija koje se bave prebacivanjem na Zapad, često u uslovima pravog ropstva, mladih žena koje treba uvesti u prostituciju, ljudi namenjenih radu na crno i maloletnika, naročito Roma koji se koriste u organizovanom prosjačenju. Iz ove perspektive, balkanske zemlje geografski ostaju teritorija porekla ili tranzita (a katkad i destinacije), nezaobilazna za nosioce ove aktivnosti, a posebno za kriminalne organizacije koje imaju svoje baze u bivšem Sovjetskom Savezu.

Porast „umetničkih“ agencija koje zvanično regrutuju foto modele i plesačice, lažni biroi za zapošljavanje koji aspirantkinjama za baby-sitting, negovateljicama i konobaricama obećavaju plate nezamislive za nekoga ko je navikao da živi daleko ispod granice siromaštva, kao i neopravdano veliki broj – u poređenju sa lokalnom društveno-ekonomskom situacijom – turističkih agencija i agencija za prevoz putnika (više od 1.000 samo u Moldaviji, naspram nešto više od 4 miliona stanovnika, koje muče mnogo ozbiljniji problemi od izbora turističkih destinacija!) očigledan su dokaz da su za dobar deo lokalnog stanovništva migracioni poslovi (manje-više ilegalni) i njihove različite forme isključivi izvor prihoda.

¹¹ S analizom se, inače, slažu i naše obaveštajne službe. Vidi 54 Izveštaj o obaveštajnoj i bezbednosnoj politici 2 semestar 2004, poglavlje 5, s 94, na:

<http://www.serviziinformazione sicurezza.gov.it/pdcweb.nsf/documenti/IIsem04> :

“... Obaveštajna delatnost u regionu je potvrdila i prisustvo migracionih tokova iz Ukrajine, Belorusije, Moldavije i Azije koji prolaze kroz Rumuniju, nastavljajući da koriste podršku organizovanog kriminala, koji deluje pod pokroviteljstvom turističkih agencija ili preduzeća za import-export. Migracioni tokovi koji kreću iz Kine, nastavljajući različitim putevima – u poslednje vreme i preko Hrvatske – potvrđuju širenje fenomena ilegalne migracije i njene povezanosti sa kriminalnim grupama u zajednicama imigranata. Italijanska obaveštajna služba Sise smatra naročito značajnim ilegalni ulazak Kineza i fenomen njihovog iskorišćavanja od strane etničkih udruženja koja predstavljaju interese organizovanog kriminala.

Veza između imigracije i društvenih konflikata ili dubokih ekonomskih kriza u matičnim zemljama, koja je posebno očigledna na bliskistočnom i azijskom području, prisiljava nas da sa izrazitom pažnjom posmatramo one faktore, koji, kao katastrofa u jugo-istočnoj Aziji ili rastuća konfesionalna konotacija nekih kriza, utiču na kvantitet i kvalitet migracionih tokova...”

Putevi i načini koje kriminal koristi za regrutovanje i prebacivanje žrtava veoma su raznovrsni – moglo bi se reći da ih ima onoliko koliko i kriminalnih organizacija – i variraju zavisno od toga da li je reč o klasičnoj trgovini ljudima ili o krijumčarenju, odnosno ilegalnim migracijama. Upravo ta fragmentacija je jedna od najvećih teškoća za organe policije i obavestajne službe zadužene za borbu protiv ovih vidova kriminala.

Nedavno je italijanska policija, u saradnji sa policijama zainteresovanih zemalja, razotkrila jednu dobro strukturisanu kriminalnu organizaciju, aktivnu na međunarodnom planu, a razgranatu u Ukrajini, Moldaviji, Rumuniji, Mađarskoj, Srbiji i Crnoj Gori i Italiji. Tom prilikom otkriveno je da je kanal kojim su grupe državljana Moldavije i Ukrajine ilegalno prebacivane u zemlje Šengena, pre svega u Italiju, išao preko Rumunije, zatim Srbije i onda preko Crne Gore, morem do Barija. Ova kriminalna organizacija je obično delovala na sledeći način:

- kada bi ilegalci dospeli u Rumuniju, organizacija bi ih snabdela ulaznim vizama za Srbiju, tako što bi u Mađarskoj podnosila zahtev Ambasadi Srbije i Crne Gore;
- u Srbiji bi ilegalci bili snabdeveni lažnim rumunskim pasošima (koje su lokalne kriminalne organizacije, često kineskog porekla, ilegalno štampale u Češkoj Republici, Slovačkoj ili u samoj Mađarskoj) i redovnim autobuskim linijama ili kamionima, u grupama od najviše 2-3 osobe po prevoznom sredstvu, prebacivani do crnogorske luke Bar gde bi se ukrcavali na trajekte za Bari.

Isto tako je, u različitim fazama akcije „Mirage“,¹² koju je - u saradnji sa svim zemljama članicama i uz pomoć zemalja posmatrača i međunarodnih organizacija - organizovala Southeast European Cooperative Initiative (Seci)¹³, ispoljena velika operativna efikasnost i prikupljeno mnoštvo podataka neophodnih za analizu i suzbijanje ovog fenomena.

¹² Akcija suzbijanja trgovine ljudima koju su preduzele zemlje članice Seci-ja u saradnji sa Ukrajinom, SAD, Italijom, misijom OUN-a na Kosovu, drugim zemljama posmatračima Seci-a i Međunarodnom organizacijom za migracije. Ona se obavlja gotovo svake godine, u trajanju od desetak dana.

¹³ Southeast European Cooperative Initiative (Seci), je forma regionalne saradnje započete decembra 1996. godine sa ciljem da se, u kontekstu evropske integracije, pospeši čvršća saradnja država učesnica i uravnotežen ekonomski i politički razvoj.

Sa potpisivanjem „Sporazuma o saradnji u borbi protiv transgraničnog kriminala“ (Bukurešt, 26. maj 1999.), koji su prihvatili šefovi vlada, države učesnice Seci-a usvojile su i složen pravni okvir koji im omogućuje da se uzajamno pomažu „u sprečavanju, otkrivanju, istraživanju, gonjenju i suzbijanju transgraničnog kriminala“ (čl. 2), putem pravovremene razmene informacija. Posebno važan aspekt te inicijative bilo je formiranje „Operativnog centra Seci-ja za borbu protiv transnacionalnog kriminala“, zasnovanog na ad hoc povelji, dodatoj Sporazumu.

Analizirajući podatke dobijene u tom kontekstu, kao i one koji se mogu izvesti iz drugih policijskih akcija na međunarodnom nivou, u kojima je učestvovala i italijanska policija, moguće je odrediti šest najvažnijih ruta trgovine ljudima i ilegalnih migracija:

1) Daleki istok, Indija, Bangladeš, Pakistan, Avganistan, – Tadžikistan – Uzbekistan – Gruzija – Ukrajina – Moldavija – Rumunija – Mađarska – Slovačka – Češka Republika – Nemačka – Holandija;

2) Daleki istok – Moskva vazdušnim putem – Ukrajina vazdušnim putem – Moldavija – Rumunija – Srbija i Crna Gora ili Hrvatska i Slovenija – Italija – ostatak Evropske unije;

3) Sirija, Irak, Iran i ostale bliskoistočne zemlje – Moldavija – Rumunija – Mađarska – Austrija – Evropska unija;

4). Turska – Ukrajina – Rumunija – Mađarska ili Hrvatska i Slovenija – Evropska unija;

5). Turska i Bliski istok – Ukrajina – Moldavija – Rumunija – Srbija i Crna Gora – Italija;

6). Turska i Bliski istok – Bugarska – Rumunija – Mađarska – Austrija – ostatak Evropske unije.

Centar, sa sedištem u Bukureštu, koji je inaugurisan 16. novembra 1999, ima status nezavisne međunarodne organizacije, priznate posebnim dokumentom od strane rumunske vlade i uživa ekstrateritorijalnost i sve diplomatske garancije, predviđene Bečkim sporazumom.

Konstituisanje ovog centra omogućilo je primenu konkretnih oblika saradnje predviđenih sporazumom, uključujući i prikupljanje, raspodelu i razmenu svih relevantnih informacija.

Najviši organ Centra Seci je Joint Cooperation Committee (Jcc), neka vrsta upravnog veća sastavljenog od 2 predstavnika svake države članice – od kojih je jedan iz Ministarstva unutrašnjih poslova, a drugi iz carinske uprave. Sastancima prisustvuju, bez prava glasa, i predstavnici zemalja posmatrača i stalni savetnici, pored predstavnika drugih organizacija, pozvanih u posebnim prilikama.

Država učesnica trenutno ima 12 i to su: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Grčka, Mađarska, Moldavija, Rumunija, Srbija i Crna Gora, Slovenija, Makedonija i Turska; države posmatrači su Austrija, Azerbejdžan, Belgija, Kanada, Francuska, Gruzija, Nemačka, Japan, Velika Britanija, Italija, Holandija, Španija, Sjedinjene Države i Ukrajina. Interpol i World Customs Organization imaju status stalnih savetnika.

Ceo budžet Centra Seci-ja, koji se odnosi na tekuće troškove, trenutno ide na teret zemalja članica i ovako je podeljen:

- Grčka i Turska po 20 odsto;

- Rumunija, Bugarska, Slovenija, Srbija i Crna Gora, Mađarska i Hrvatska po 10 odsto;

- Makedonija, Albanija, Bosna i Hercegovina i Moldavija po 5 odsto.

U extra-budžet i budžet za specijalne projekte, ulažu i druge ustanove i države, naročito kad se radi o podršci delatnostima vezanim za pojedinačne task force.

Sporazum Seci podrazumeva:

Razmenu informacija o pojedinačnim istragama između službenika za vezu zemalja članica i predstavnika zemalja posmatrača; desk svake zemlje članice – koji se nalazi u Centru – povezan sa matičnom državom preko National focal point-a.

Trgovina oružjem i trgovina drogom predstavljaju druga dva kriminalna fenomena oko kojih su koncentrisani ogromni interesi, i nad kojima kriminalna udruženja i terorističke organizacije koje deluju na ovim područjima čvrsto drže kontrolu, često saradujući, ili čak međusobno usklađujući interese i aktivnosti.

Većina oružja koje se ilegalno prodaje potiče iz bivšeg Sovjetskog Saveza, pre svega iz republika Centralne Azije, Ukrajine, Gruzije, a posebno sa teritorije Transnistrije. Sa Istočnog Balkana, koji je geografski glavna zona tranzita – kako heroina koji dolazi iz Turske a namenjen je Evropi, tako i mladih žena koje se dovode na Zapad da bi bile primorane na prostituciju, ili kradenih automobila upućenih u suprotnom smeru, tojest u pravcu Bliskog istoka i zemalja ZND-a – oružje se upućuje prema teritorijama bivše Jugoslavije, da bi bilo upotrebljeno u raznim oružanim sukobima koji se, ni do danas, nisu sasvim smirili, a mogli bi ponovo eskalirati; zatim na Bliski istok, raznim ekstremističkim grupama i na Zapad, raznim kriminalnim organizacijama.

Raspad Jugoslavije i nestabilno posleratno stanje koje je usledilo i uzrokovalo veliko prisustvo stranih trupa radi kontrole teritorije i održavanja mira, primorali su narkodilere, još sredinom devedesetih godina, da privremeno napuste klasični balkanski put i njegove varijante i heroin iz Avganistana prenose preko kavkaskih republika, prateći puteve koje su prethodno već proverili

Task force, za globalno suočavanje sa pojedinačnim kriminalnim fenomenima od naročitog značaja; trenutno su operativne sledeće task force:

- Trgovina ljudima
- Trgovina drogom, čiji je cilj analiza i proučavanje operativnih strategija za suzbijanje tog fenomena, posebno na takozvanoj „balkanskoj ruti“
- Antifrode ili Antiprevara
- Međunarodna trgovina ukradenim motornim vozilima
- Antiterorizam
- Finansijska i informatička krivična dela

Sa postavljanjem Erharda Buseka – bivšeg austrijskog vicekancelara, a aktuelnog koordinatora Inicijative Seci – na mesto specijalnog koordinatora Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu, Centar Seci u Bukureštu, kao i cela inicijativa Seci, preuzeli su strateško-političku ulogu u koordiniranju evropskih programa ekonomskog razvoja, posebno onih za suzbijanje organizovanog kriminala i terorizma.

Italija je – preko Ministarstva unutrašnjih poslova, Odsek javne bezbednosti – Centralna uprava policije – zajedno sa Sjedinjenim Američkim Državama, bila prva zemlja koja je preuzela ulogu posmatrača i uputila svog stalnog predstavnika u Bukurešt, u avgustu 1999. godine, pre nego što je Centar počeo s radom. Italijansko učešće u Seci-u – iako, iz geografskih razloga, kao posmatrača – potvrđuje veliki značaj ove inicijative za italijansku spoljnu politiku.

Geopolitički obuhvatajući celokupni balkanski prostor i susedne zemlje, teritorijalna dimenzija Seci-a i njena naglašeno operativna priroda omogućavaju veoma efikasnu koordinaciju složenih istražnih delatnosti za suzbijanje transnacionalnog kriminala. Pravovremena razmena informacija omogućila je postizanje operativnih rezultata koji nisu pogodili samo deo organizacije predmeta istrage, već su omogućili definisanje kompletne slike svakog pojedinačnog specifičnog kriminalnog fenomena koji se razvio na ovom geografskom području.

Vidi sajt: www.secicenter.org .

trgovci oružja, ukradenog iz arsenala bivše sovjetske imperije. Trgovina heroinom je osnovna i najunosnija aktivnost transnacionalnog organizovanog kriminala koji deluje na Kavkazu. Njen ekonomski značaj se može sagledati ako se uzme u obzir da gram heroína, po procenama Ujedinjenih Nacija, vredi između 2 i 4 dolara u Avganistanu, između 7 i 10 dolara u Centralnoj Aziji, između 25 i 30 dolara duž balkanske rute i približno 80 dolara u Zapadnoj Evropi.¹⁴ Opijati iz avganistanskih oblasti Helmanda i Nangarhara ulaze u Iran direktno ili preko pakistanskog Beludžistana, potom prolaze kroz Tursku i odatle preko Balkana produžavaju za Evropu, morskim ili kopnenim putem. Kroz kavkaskе zemlje prolaze različite rute. Nekad iz Irana droga ulazi u Azerbejdžan preko granice Astaré i kroz Dagestan stiže do Rusije ili, eventualno, do Gruzije, a odatle u Centralnu Evropu. Drugo mesto ulaska je granica Irana sa teritorijama Azerbejdžana nastanjenim Jermenima. Odavde droga ide kroz Jermeniju ka Gruziji ili Rusiji. Drugi prelaz iz Irana je Nahičevan, u Jermeniji, odakle se droga upućuje prema Turskoj i tradicionalnoj balkanskoj ruti. Tako zvana „severna ruta“ otvara razne arterije i varijante, od kojih je glavna preko Tadžikistana vazdušnim putem za Rusiju, ili preko Kirgizije i Uzbekistana do Kazahstana, a potom u Rusiju.

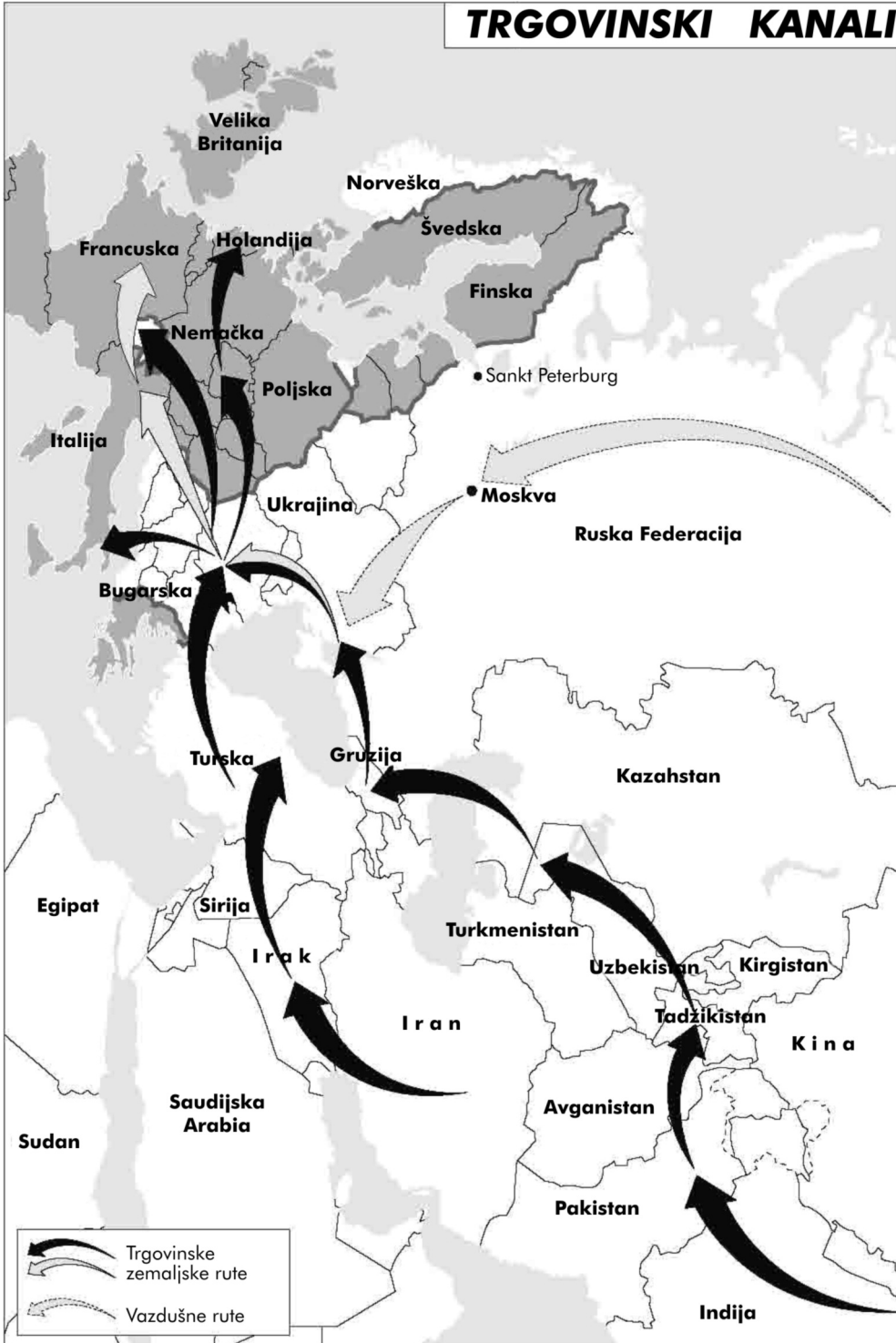
Poslednjih godina je, međutim, uočeno da su, usled relativnog popuštanja međunarodnog pritiska na ovo geografsko područje, kriminalne organizacije koje se bave ne samo međunarodnom trgovinom droge, već i oružja i ljudi, ponovo počele da koriste balkansku rutu.

Jačanje međunarodnog terorizma sa religioznom matricom donelo je dodatne razloge za zabrinutost. U nekim slučajevima su, naime, utvrđene veze između međunarodnih kriminalnih organizacija i ekstremističkih pokreta stranaца koji su se, iz istorijskih i geopolitičkih razloga, na ovom području povezali i ustanovili manje-više zakonite izvore sredstava iz kojih se uglavnom finansiraju propagandne delatnosti, a u nekim slučajevima i opremaju i popunjavaju centri za obuku. U tim projektima su izgleda naročito aktivne, s jedne strane, ruska i ukrajinska mafija i kriminalne organizacije balkanskog porekla, pre svega albanske i srpske, a s druge strane, islamske terorističke grupe, čečenski pokreti za nezavisnost i Pkk-Kadek.

To partnerstvo, to zajedništvo operativnih strategija, mogu se konkretno videti u savezima sklopljenim u cilju uzajamne pomoći, a posebno u upravljanju kanalima za snabdevanje i razvrstavanje droge i oružja, kao i u nekim bliskim delatnostima, poput nabavljanja falsifikovanih i lažnih dokumenata, korišćenja sredstava i kanala trgovaca ljudima za prebacivanje pripadnika terorističkih grupa, ili pružanja pomoći i utočišta onima za kojima traga policija.

¹⁴ Upor. United Nations Office on Drugs and Crime, „The Opium Economy in Afghanistan: An International Problem“, 2003, s. 221.

TRGOVINSKI KANALI

Pred nevidljivom pretnjom terorističkih mreža preventiva postaje odlučujući faktor evropske politike. Sa te tačke gledišta Balkan predstavlja jedno od mesta mogućeg suočavanja islamskog terorizma i zapadnih zemalja koje su njegova meta. Propustljivost granica, raspolaganje oružjem, eksplozivom, lažnim dokumentima, kanali za ilegalnu trgovinu i ilegalne migracije, manjkavost policijskih kontrola, sve su to elementi koji balkansku arenu čine potencijalno opasnom. Stoga nije slučajno što je američke i neke evropske obavestajne službe veoma pažljivo nadziru. Osim poznatog slučaja Bosne i Kosova,¹⁵ i muslimanske zemlje poput Albanije, sa dugom tradicijom tolerancije i svetovnosti, danas su izložene riziku terorizma. Albanija, u kojoj je većina stanovništva muslimanske vere, i koja je pristupila Konferenciji islamskih zemalja, država je u kojoj, u novije vreme, nije bilo religiozne netrpeljivosti – što je možda jedino pozitivno nasleđe režima Envera Hodže. Kada je pala diktatura, od 1992. godine pa nadalje mnoge islamske nevladine organizacije požurile su da otvore sedišta u Albaniji. Među njima i saudijska fondacija Al-Haramain, za koju se smatra da je povezana sa terorističkim pokretima; njeno sedište albanska vlada je zatvorila 2003. godine.

Iako ovi i drugi elementi zahtevaju visok oprez, treba priznati da obavestajne i operativne snage bezbednosti i policije balkanskih zemalja još uvek nisu dovoljno energične. Poslednjih godina, pod političko-finansijskim pritiskom i čvrstom kontrolom Evropske unije i međunarodne zajednice, one su pojačale i učinile efikasnijom svoju operativnu delatnost, pokušavajući istovremeno da se obračunaju i sa rasprostranjenim fenomenom unutrašnje korupcije; postoje, međutim, očigledni dokazi – čiju verodostojnost potvrđuju i podaci međunarodnih organizacija i istražnih agencija angažovanih na tom području – o delovanju međunarodnih kriminalnih organizacija i terorističkih grupa, koje se bave kupoprodajom oružja i strateškog materijala, a za koje je trgovina drogom često primarni izvor finansiranja.

Prevela Ana Luburić